

Søster Grethe

Boken "Dømta kvinner"
Sigrun Blom, 1986.

En gråkald dag i mars med snøvær fra nord ringer jeg på hos søster Grethe (som hun ønsker å kalle seg). Det er tredje etasje i en leiegård. Hun åpner og ruver svær og kraftig og blid i døråpningen. Ordet OMSORG står som skrevet i ansiktet hennes. Hun følger nøye med mens gjesten tar av seg yttertøyet i entreen, hun ser straks at han bare har en sportsskjorte under.

– Å, det er for lite! roper hun, – for her hos meg er det kaldt! Hun humper bort i et siderom for å finne en jakke til meg. Hun kommer tilbake med en hjemmestrikket kofte tjukkere enn vømmøl. Den må gjesten værsgod tre over hodet. Den viser seg å bli akkurat det rette plagget under samtalen i den kjølige stua. Søster Grethe forklarer at hun ikke må ha det for varmt, hun har hatt trøbbel med hjertet og går med pacemaker. Etter en hofteoperasjon bruker hun krykker også. Mye sykdom har hun hatt, men er like blid og pratsom, virker litt sydlandsk livlig. Håret er mørkt, kanskje farget, øynene varme og mørke-brune under kraftige hornbriller.

Drikker gjesten urtete? vil hun vite. Hun får ikke drikke kaffe eller vanlig te på grunn av hjertet. Gjesten forsikrer at urtete er det beste han vet, og hun skjenker av en kanne som står ferdig på bordet.

Så setter hun i gang å snakke. Hun snakker i ett kjøp i to-tre timer. Hun har så mye artig å fortelle at jeg ikke forsøker å stanse henne, selv om lite av det hun sier har med saken vår å gjøre. Må bare styre henne inn på temaet en gang imellom og stille noen konkrete spørsmål. Hun har sterke meninger om nasjonalisme og byråkrater og dødsstraff og andre omstridte problemer, og har kjempet på barrikadene for en mengde saker. Hun er et selvstendig og fargerikt menneske som kan uttale seg på sparket om det meste. Argumentene hagler over til-

høreren, som strever med å samle trådene om front søsteren Grethe:

– Jeg ble født i Østerrike, i nærheten av Bischofshofen. Min far var norsk og gruveingeniør, min mor en tysk kvinne han falt for der nede. Far var en god skiløper, det var han som lærte verdensmesteren Josef Brndl å hoppe på ski! Familien vår kom til Norge i 1925. Jeg hadde en eldre bror og fikk en lillesøster nå. Vi kom til Voss og kunne ikke snakke norsk i førstningen. Det ble vi etter for og fikk juling, fordømte tyskerunger! Da vi hadde lært norsk, fikk vi ingen flere problemer. Det var verre med en jødisk familie i nærheten, ingen ville leke med barna der. Far var stadig på farten til nye gruveanlegg. Vi ble et år på Voss, så et år i Sauda og så til Norsk Hydro i Brevik. Far med sin tyske kone var naturlig nok tyskvennlig. Han meldte seg inn i NS allerede i -33. Broren min og jeg fulgte opp. Jeg var aktiv i NSUF i Porsgrunn en stund. Far sa opp ved Norsk Hydro i -38 og dro til Sydvaranger gruver i Kirkenes. Jeg ble med for å hjelpe ham, han var blitt nesten blind. Etter Kirkenes tok han jobb ved Follidal gruver, det var fra -39 til -41. Jeg var sykepleierelev i Trondheim da krigen kom. Jeg var tyve år og stor og kraftig, jeg gjorde meg godt i førstehjelpskurset. Den niende april hørte vi flydur og fikk sjokk da vi skjønte at flyene var tyske. Det kom tyske soldater i gatene, og jeg spurte dem: Hva gjør dere her? De svarte at de var her for å beskytte Norge mot engelskmennene, som hadde lagt ut miner. Jeg løp av sted til sykehuset og jobbet der noen dager. Så sa de til meg: Du Grethe, du er NS, pakk sammen, vi trenger deg ikke mer! Jeg forsøkte å si at jeg ville tjene begge land som sykepleier, men det hjalp ikke. Da gikk jeg til den tyske Ortskommandant og spurte etter jobb der. De trengte tolk. Nå ble jeg uglesett av patriotene, de kastet stein på meg og spyttet etter meg. Jeg var tolk et halvt års tid i Ortskommandantur, så fikk far en stilling i Oslo, og vi flyttet igjen. Fra januar -41 var hele familien i Oslo.

Jeg forgudet min far, men følte meg for sterkt bundet til ham. Nå var jeg 21 år og ville gjøre noe helt på egen hånd. Jeg hadde barnehageutdanning og meldte meg til tjeneste som barnehagelærer i Østerrike. Ennå hadde vi ingen ordning med norske

fra Oslo. Jeg reiste til Graz og var i barnehage der et år. Så fikk jeg høre om ordningen med norske sykepleiere i Tysk Røde Kors. Da dro jeg straks tilbake til Norge og meldte meg. De trengte en sykepleierske i Quislings førergarde, og der var jeg ansatt det første halvåret. Høsten -42 dro jeg ut som front-søster sammen med tre andre norske jenter. Først var vi i Düssel-dorf i to måneder for å skolere oss til hjelpesøstre i opera-sjonsstuene. Foruten tyske soldater kom det inn både polske og franske krigsfanger der. Noen av franskmennene ble såret da en fangebrakke fikk fulltreffer under et engelsk flyangrep. De ban-te på sviende fransk over engelskmennene. I november sendte sanitetstjenesten oss østover til krigslasarettet i Dnjeppropet-rovsk. Der hadde vi norsk oversøster. Det var også noen «brau-ne Schwestern» der, de hadde politisk innlæring og var ikke aner-kjent av Det internasjonale Røde Kors som oss. Vi norske hadde Røde Kors-pass. I dette lasarettet ble det et voldsomt kjø. Pasientene kom inn i vognlass fra Stalingrad-fronten. Vi sto i for fullt fra seks om morgenen til seks om kvelden. Jeg var så sterk at jeg bar guttene våre på armen ned i kjelleren under luftangrepene. Lasarettet holdt til i et hus som hadde vært rus-sisk bergakademi. Det var godt utstyrt, det hadde til og med lakener istedenfor de vanlige stråsekkene. Nå stappet de inn førti-femti pasienter på hvert rom, det ble trangt mellom senge-ne. Skadene var stygge. Jeg glemmer aldri en attenåring som kom ut fra operasjonsstua og så smått begynte å våkne fra nar-kosen. Han prøvde å se og føle på kroppen sin, men armene var borte. Han mumlet: Nå kan jeg ikke kjempe mer. Så oppdaget han at bena også var borte. Å, stakkars gutt, han gråt trøstesløst. Vi søstrene løp fra seng til seng, vi skiftet bandasjer og vasket kropp og tørket skitt, vi puttet en sigarett i munnen på en pa-sient og tente på, vi trøstet med det vi kunne. Vi var helt utslitte da kvelden kom. Vi lærte mer enn vi trengte av krigens redsler. For et vanvidd krigen er!

Søster Grethe skjenker ny urtete i koppene våre. Hun er taus et par minutter. Så kommer hun på broren.

- Min bror Hans dro ut i krigen som offiser i Den norske Legion. Han fikk lungeskudd og falt på Leningrad-fronten i feb-

Ad. Oberjunker Hans Kristian Knudsen

Kunnsjeldt Byvinstad Syzda Wolff
Leningradfronten: front søstre prynter gravene

ruar -43. Jeg har tenkt siden at det kanskje var bra at han falt, så kom han ut av vanviddet, og så slapp han all elendigheten etter krigen. Men mor tok det hardt. Hun sørget for at at jeg ikke fikk dra ut igjen da jeg kom hjem i april. Jeg fikk brev fra omsorgskontoret for de falnes pårørende som sa: Du blir skyld i din mors død hvis du drar til fronten igjen. Den høsten fikk jeg et nytt dødsbudskap. Jeg var forlovet med en tysk infante-rist, og han falt på Østfronten.

Hjemme i Norge var det NS-myndighetene som bestemte over meg nå. Jeg ble beordret til å bestyre et rekreasjonshjem på Nesodden. Der ble jeg et halvt år. Så kom jeg til Aker krigs-lasarett. Det var det jeg ville, jeg ville være sykepleier. Men de satte meg til mye annet. Et års tid fikk jeg ansvaret for å utdanne jenter i barnepleie og sykepleie. Mange norske jenter fulgte et opprop og meldte seg til Tysk Røde Kors i en krisesituasjon for tyskerne høsten -44. Jeg holdt kurs for dem. De tyske sykeplei-erskene var sjalu, de sa at de norske jentene kom til tyske lasa-rett for å få seg en mann, for å få god mat og sette seg ned og kline med en tysker, har du hørt på maken! Jentene var idea-liste de, de ville bare pleie syke og sårede.

Den høsten døde min far. Min mor ble alvorlig syk. En tysk

marinekaptein som var innom som pasient på lasarettet, fant på at han ville ta seg av meg. Vi ble forlovet, han var den store trøsten. Men han ble borte, han falt noen måneder etter. Fire menn var døde for meg nå, en bror, en far, to kjærester.

Så kom freden i mai -45. Noen spyttet på meg på gata. Jeg ønsket at jeg skulle bli arrestert. De sjikanerte meg på trikken og bussen. Jeg meldte meg til lasarettet på Aker igjen. Der hadde de bruk for hjelp, det var nesten bare tyske søstre tilbake. Pasientene var både tyske og norske, frontkjempere og heimevernsfolk. Vi pakket sakene for de tyske pasientene, de ble sendt til Hvalsmoen. Engelskmennene overtok militærlasarettet. De kunne ikke tysk og ville ha meg til tolk. Jeg kunne litt skoleengelsk, så jeg tolket ved legevisittene og var hjelpepleier ved siden av. En dag kom fire heimefrontkarer med maskinpistoler opp på lasarettet og ville arrestere meg. De kom i følge med norske lotter med Røde Kors-merke og pistol i beltet! Jo, det var tilstander i frigjøringsdagene. Den engelske sjefslegen nektet å utlevere meg. Jeg ble på det engelske militærlasarettet da de flyttet til Sinsen og resten av året. Da reiste de engelske sykepleierne til Kypros og ville ha meg med. Men jeg ville ikke stjele meg ut fra Norge som en tyv. Flere ganger hadde jeg vært i timelange forhør på Victoria Terrasse. Jeg drev privatpleie fra nå av. Og så pleide jeg min mor som nattsykepleier på Vår Frue hospital til hun døde i slutten av året. Da jeg meldte dødsfallet til skifteretten, fikk jeg oppleve noe jeg ikke trodde var mulig. Den eldre herren på kontoret tok en telefon til Erstatningsdirektoratet og sa: Ja, nå er fruene død, vi plomberer leiligheten og parkerer jentene hennes i et hus for løse fugler, hva? Det sa han mens jeg hørte på. Jeg fikk stoppet forsøket hans, men det var en nifs påkjenning. Jeg tenkte at slik kan landsmenn behandle landsmenn etter en krig.

Nå ville jeg ikke være i Norge lenger. Heller ville jeg dra til Tyskland og bli med på å bygge opp landet på nytt. Det gikk jeg til statsadvokaten og sa. Vennligst få saken min opp snarest mulig! Den kom opp i januar -47. Jeg fikk et års betinget fengsel, for det var mange formildende omstendigheter. Dommeren var nokså fiendtlig til å begynne med, men ble hyggelig etter

hvert. Men jeg mistet statsborgerlige rettigheter for ti år og kunne ikke fortsette som sykepleier. Og som de andre fikk jeg inn-
dratt lønnen fra det tyske Røde Kors! De siste småpengene og sparepengene skulle de ta fra oss.

Likevel – jeg har fortsatt i sykepleien. Jeg har tatt norsk eksamen som sykepleier og står på ennå. Men så sent som i 1978 fikk jeg avslag på en jobb fordi jeg hadde vært frontsøster i sin tid, stikk den! Jeg har gjort meg noen tanker siden, når alt er kommet på avstand. Jeg kan ikke skjønne annet enn at det var galt å straffe oss for Røde Kors-tjeneste hos fienden. Ikke noe er verre enn den slags nasjonalisme. Er det ikke forresten forbrytere på alle sider i en krig? Vi pleide sårede soldater, vi gjorde aldri forskjell på tyske eller russiske eller polske eller engelske. De straffet oss med fengsel. Vi var landsforrædere. Verden er og blir gal! Statsmennene er sinnssyke!

Uten tvil, søster Grethe.